

ปวารณา คืออะไร

พระมหาสมปอง มุทิโต

คำว่า “ปวารณา” มีความหมาย ๓ อย่าง คือ (๑) ปวารณาตนให้ผู้อื่นพร่ำสอนและว่ากล่าวตักเตือน (๒) ปวารณาให้ขอหรือเปิดโอกาสให้ขอปัจจัยสี่ (๓) ปวารณาห้ามไว้ไม่ให้ทำการใด ๆ

(๑) ปวารณาให้ผู้อื่นพร่ำสอนและว่ากล่าวตักเตือน

ปวารณา อย่างที่ ๑ นี้ เป็นสังกรรมประเภทญัตติกรรม คือ ทำโดยตั้งญัตติ (คำเพ็ญสงฆ์) อย่างเดียว ไม่ต้องสวดอนุสาวนา (คำขอมติ); เป็นกรรมที่ต้องทำโดยสงฆ์ปัญจวรรค คือ มีภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป ที่พระสงฆ์ทำในวันสุดท้ายแห่งการจำพรรษา คือ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เรียกว่า วันมหาปวารณา โดยภิกษุทุกรูปจะกล่าวปวารณา คือ เปิดโอกาสให้กันและกันว่ากล่าวตักเตือนกันได้ คำปวารณาว่าดังนี้

สงฆมณเฑ ปวาเรมิ, ติฎฺเณ วา สุเตน วา ปริสฺสกาย วา, วทนฺตุ มํ, อายสฺมุนฺโต
อนุกมฺปิ อุปาทาย; ปสฺสนฺโต ปฏิกฺกิสฺสามิ. ทฺตียมฺปิ ..., ตตฺตียมฺปิ ... (วิ.มหา. ๔/๒๑๐)

แปลว่า “ข้าพเจ้าขอปวารณาต่อสงฆ์ ด้วยได้เห็นก็ตาม ด้วยได้ยินก็ตาม ด้วยนาระแวงสงสัยก็ตาม, ขอท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงว่ากล่าวตักเตือนข้าพเจ้าด้วยอาศัยความหวังดีหวังใย, เมื่อข้าพเจ้ามองเห็นโทษจักแก้ไข, แม้ครั้งที่สอง... แม้ครั้งที่สาม...” (ภิกษุผู้มีพรรษาสูงสุดในที่ประชุมว่า อ้าวโส แทน มณเฑ)

วันปวารณาที่พระสงฆ์ทำเพื่อให้ว่ากล่าวตักเตือนกันมี ๓ วัน

๑. ปันณรลิกา ปวารณา ปวารณาที่ทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ คือวันออกพรรษา
๒. จาตุททลิกา ปวารณา ปวารณาที่เลื่อนออกไปตามเหตุอันควร ท่านอนุญาตให้เลื่อนออกไปสักวันหนึ่งหรือเดือนหนึ่งโดยประกาศให้สงฆ์ทราบ ถ้าเลื่อนออกไปสักวันหนึ่งก็เป็นแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ จึงเรียกว่า จาตุททลิกา ถ้าเลื่อนออกไปเดือนหนึ่ง เป็นขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า ปันณรลิกา
๓. สามัคคีปวารณา ปวารณาที่ทำในวันสามัคคี คือ ในวันที่สงฆ์เคยแตกกันแล้ว กลับมาปรองดองกัน

ผู้ปวารณาแบ่งเป็น ๓ อย่าง

๑. สังฆปวารณา ปวารณาที่ทำโดยสงฆ์ ๕ รูปขึ้นไป
๒. คนปวารณา ปวารณาที่ทำโดยคณะ ๒-๔ รูป
๓. บุคคลปวารณา ปวารณาที่ทำโดยอธิษฐานรูปเดียว

การทำสังฆปวารณา ต้องตั้งญัตติ คือประกาศให้สงฆ์ทราบก่อน แล้วภิกษุทั้งหลายจึงจะกล่าวคำปวารณาอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น ตามธรรมเนียมท่านให้ปวารณารูปละ ๓ หน แต่ถ้ามีอันตรายคือเหตุฉุกเฉินขัดข้อง จะทำอย่างนั้นไม่ได้ตลอด ให้ปวารณารูปละ ๒ หน หรือ ๓ หน หรือ พรรษาเท่า

กันว่าพร้อมกันก็ได้ ทั้งนี้ จะปวารณาอย่างไรก็พึงประกาศให้สงฆ์รู้ด้วยญัตติก่อน

การตั้งญัตติในสังฆปวารณา ๕ อย่าง

๑. เตววจิกาญัตติ ปวารณารูปละ ๓ หน ให้ตั้งญัตติว่า “สุณาดุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อชฺช ปวารณา ปณฺณรสี, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, สงฺโฆ เตววจิกํ ปวาเรยฺย. (แปลว่า) ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ปวารณาวັນนี้ดีเถิดที่ ๑๕ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงปวารณา เปล่งวาจา ๓ หน”

ถ้าเป็นวันแรม ๑๔ ค่ำ หรือวันสามัคคีก็พึงเปลี่ยน ปณฺณรสี เป็น จาตุทฺทสี หรือ สามคฺคี)

๒. เทววจิกาญัตติ ปวารณารูปละ ๒ หน ให้ตั้งญัตติอย่างเดียวกัน แต่เปลี่ยน เตววจิก เป็น เทววจิก

๓. เอกววจิกาญัตติ ปวารณารูปละหนึ่งเดียว ให้ตั้งญัตติอย่างเดียวกัน แต่เปลี่ยน เตววจิก เป็น เอกววจิก

๔. สมานวัสติกาญัตติ ให้ภิกษุที่มีพรรษาเท่ากัน ปวารณาพร้อมกัน ตั้งญัตติก็น่าเหมือนกัน แต่เปลี่ยน เตววจิก เป็น สมานวัสติก (จะกล่าว ๓ หน ๒ หน หรือ หนึ่งเดียวได้ทั้งนั้น)

๕. สัพฺพสังคาคาญัตติ ตั้งญัตติครบคลุมทั่วไป ไม่ระบุวาก็หน โดยลงท้ายว่า... สงฺโฆ ปวาเรยฺย (ตัดคำว่า เตววจิก เป็นต้นออกเสีย และไม่ใส่คำอื่นลงแทน จะปวารณาก็หนก็ได้)

การทำคณปวารณา ถ้ามีภิกษุ ๓-๔ รูป พึงตั้งญัตติก่อนว่า “สุณนฺตุ เม อายสฺมนโต, อชฺช ปวารณา ปณฺณรสี, ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกถลฺลํ, มยํ อญฺณมญฺญํ ปวาเรยฺยาม. (แปลว่า) ท่านเจ้าข้า ท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า ปวารณาวັນนี้ดีเถิดที่ ๑๕ ถ้าความพร้อมพรั่งของท่านทั้งหลายถึงที่แล้ว เราทั้งหลายปวารณากันเถิด” (ถ้า ๓ รูป เปลี่ยน อายสฺมนโต เป็น อายสฺมนฺตา)

ภิกษุแต่ละรูปปวารณา ๓ หน ตามลำดับพรรษาดังนี้

มี ๓ รูปว่า “อหํ อวฺุโส อายสฺมนฺเต ปวาเรมิ ฯเปฯ วทนฺตุ มํ อายสฺมนฺตา อนุกมฺปิ อูปาทาย, ปสฺสนฺโต ปฏิกฺกฤษฺสามิ. ทฺติยมฺปิ อวฺุโส..., ตฺติยมฺปิ อวฺุโส... ปฏิกฺกฤษฺสามิ” (รูปอ่อนกว่าว่า เปลี่ยน อวฺุโส เป็น ภนฺเต) (วิ.มหา. ๔/๒๑๖)

มี ๔ รูป เปลี่ยน อายสฺมนฺเต และ อายสฺมนฺตา เป็น อายสฺมนฺโต อย่างเดียว

มี ๒ รูป ไม่ต้องตั้งญัตติ คำปวารณาก็เหมือนอย่างนั้น เปลี่ยนแต่ อายสฺมนฺเต เป็น อายสฺมนฺตํ, เปลี่ยน อายสฺมนฺตา เป็น อายสฺมา, และเปลี่ยน วทนฺตุ เป็น วทฺตุ

รูปเดียว ควรเตรียมสถานที่ไว้ และคอยภิกษุอื่นจนสิ้นเวลา เมื่อเห็นว่าไม่มีใครอื่นมาแล้ว พึงทำปุคคลปวารณา โดยอธิษฐานในใจว่า “อชฺช เม ปวารณา (แปลว่า) ปวารณาของเรามีในวันนี้”

เหตุที่จะอ้างเพื่อเลื่อนวันปวารณาได้ คือ จะมีภิกษุจากที่อื่นมาสมทบปวารณาด้วย โดยหมายจะคัดค้านผู้นั้นผู้นี้ให้เกิดอธิกรณ์ขึ้น หรืออยู่ด้วยกันผาสุก ถ้าปวารณาแล้วต่างก็จะจาริกจากกันไปเสีย ส่วนสามัคคีปวารณา ทำเหมือนกับสามัคคีอุโบสถนั้นแล

(๒) ปวารณาให้ขอหรือเปิดโอกาสให้ขอปัจจัยสี่

การปวารณาเปิดโอกาสให้ขอปัจจัยสี่นั้น บอกต่อหน้าก็ได้ ส่งตัวแทนไปบอกก็ได้ เขียนใบปวารณาให้ไว้หรือฝากไปก็ได้ เช่น

“ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณาถวายปัจจัยสี่อันควรแก่สมณบริโภคใช้สอยแต่พระคุณท่านเป็นมูลค่า บาท, พระคุณท่านประสงค์สิ่งใดอันควรแก่สมณบริโภคแล้ว โปรดเรียกเอมาจาก กัมปิยการกผู้อุปัฏฐากของพระคุณท่านนั้นเทอญ”

ส่วนพระภิกษุรูปที่เขาปวารณาแล้ว...

หากเขาละบุงสิ่งของใด ก็ควรขอเฉพาะสิ่งของนั้น,
หากเขาไม่ละบุงวัตถุสิ่งของ ก็ควรขอเฉพาะปัจจัยสี่ที่จำเป็น,
หากเขาละบุงระยะเวลาเป็นวัน เป็นเดือน หรือเป็นปี ก็ควรขอตามระยะเวลาที่เขาละบุง,
หากเขาไม่ได้ละบุงระยะเวลา ก็ควรขอได้ภายใน ๔ เดือน นับจากวันปวารณา,
หากเขาละบุงสิ่งของเป็นอันมาก ก็ควรขอแต่น้อย,
ถ้าทำได้แบบนี้ ก็จะสามารถยังศรัทธาของเขาให้ตั้งอยู่ได้นาน

(๓) ปวารณาเพื่อห้ามไว้ไม่ให้ทำการใด ๆ

การปวารณาแบบห้ามนี้ ก็มีปรากฏอยู่ในพระวินัยไตรปิฎก เล่มที่ ๒ โภชนวรรค ลิกขาบทที่ ๕ ว่า

“โย ปน ภิกขุ ภูตดาวิ ปวาริโต อนติริตติ์ ขาพณียิ วา โภชนียิ วา ขาเทยย วา ภูณเชยย วา ปาจิตติยิ. (วิ.มหาวิ. ๒/๒๓๘)

(แปลว่า) อนึ่ง ภิกษุใดฉันแล้ว บอกห้ามภัดดาหารแล้ว เคี้ยวของเคี้ยว หรือฉันของฉัน ที่ไม่เป็นเดนภิกษุไซ้ ต้องอาบัติปาจิตติย์”

ควรสำนึกไว้เสมอว่า
วินโย นาม สาสนสุส आयु, วินเย จิตे सासन् जित्.
ชื่อว่าพระวินัย เป็นอายุของพระศาสนา
เมื่อพระวินัยยังดำรงอยู่ พระศาสนาก็ยังดำรงอยู่
(วิ.อฎ. ๑)